

Mózsai Ferenc villanófényei

Ha irodalomkritikai szándékok nélkül, csak lelkes olvasóként állnánk hozzá Mózsai Ferenc *Csontkovács* című kötetének novelláihoz, azt mondhatnók, a nemes szív és a tiszta jellem írásai.

De ez így még a szerzőt is sértő szimplifikáció lenne, hisz Mózsai Ferenc a jelenlegi magyar próza zuhanórepülésében, a zuhanórepüléssel kezelt légszomjban kortynyi tiszta levegőhöz juttatja az olvasót, sőt az esztétikum ritka madarát is fel-felröppenti itt-ott. (Bántó az, ha a kandi olvasó ezekben az édesapa, Sánta Ferenc túlcsonduló líraiságát véli fölfedezni?)

Mindjárt a legelején, a *Hallucináció* írásában villanófény lobban. Akárcsak annak idején Móricz, ő is a Sándorokkal kezd kísérteties játékba, s szó sincs arról, hogy kultúrtörténeti emlékeket fakasztana föl, inkább emóciókat ébreszt, riadalmat kelt: milyen az, jobban mondva milyen is lenne az, ha a természetben békésen bóklászó emberre ráront, mondjuk: Rózsa Sándor? Mózsai ál-krimet ír, az erdőszéli merénylő valóban a hajdani betyár, Rózsa Sándor, legalábbis így mutatkozik be a rabló-pandúrt játszó kamasz. S akire ráfogja (fa)puskáját, az költő, mégpedig ama fajtából való, aki, ha kell, ha a szabadság úgy kívánja, szemrebbenés nélkül köt cimboraságot a halállal. És ez a lényeg, nem a rabló-pandúr játék. Az igazi

Mózsai Ferenc: *Csontkovács*,
Püski, Bp., 2011

történet a belső, az, ami Mandolin Tamásban lejátszódik. És itt, ezen a szalon, a költői (írói) megszállottság nyomvonalán el lehet indulni, lehet vizsgálni azokat a rugókat, amelyek az írások feszültségét, feszességét kölcsönzik.

Több novellájában kulcsfigura a költő. Ha nemcsak különkerített egységekként olvassunk egy-egy írást, hanem a kötetet, a gyűjteményt mint szer-

kezetet vizsgáljuk, akkor tanácsos a *Hallucináció* után egyből a címadó elbeszélésre, a *Csontkovácsra* ugrani, amelyben úgy robbannak a szavak, mint az aknák. Hogyne robbannának, amikor itt a költő (írónak nevezi önmagát) még csak gyerekember, de arra a kérdésre, hogy mi lesz, ha nagy lesz, konokul válaszolja: – Író!

Szó sincs itt csak fenegyerekségről, ifjabb Sarkantyú József nem azért akar elkötelezett írástudó lenni, mert tehetség, ambíció feszíti belülről, hanem azért, mert „nem a jó emberek-nél van a pénz”, azért, mert „a tőke (...) nem a jó ügy oldalán áll”. Tenni kell valamit, s ki cselekedjen, ha nem az író, a költő?

De jó lenne egy koravén gyerek nagyotmondásának tudni be ezeket a szavakat! Jó lenne, de nem lehet, mert minden szava igaz, olyannyira igaz, hogy közhelyek, veszedelmes közhelyek, amelyek önmaguk túlmelegedésétől meggyulladnak.

Mózsai Ferenc írásainak látatomege ezekben a közhelyekben van. Már-már banális kimondani: a tőke nem a jó ügy oldalán áll. Banálishan igaz az állítás, ódzkodnak is sokan szépliteratúrai szövegben ezt így, csupasz meztelenül leírni, de hát... ez a világ nagy baja! És Magyarország legnagyobb baja!

A kijelölt nyomvonal (a költő) követése továbbra is tanulságokkal jár. *Közmondások* című novelláját úgy indítja, mintha középkori krónikát szerkesztene: *„Történt, hogy uralkodásának második esztendejében, annak is a vége felé, XIX. Gusztáv – vagy ahogy a nép nevezte: Fertő Gusztáv – magához rendelte Ágostont, a költőt.”* (31.). Mindez csak töltelékanyag, a nem létező király és a költő egymást kizáró, egymást ellentételező párharca a lényeg, és az eposzi méretű. Az agyongyötört, börtönben megkínzott Ágoston (a Szent?) testi szenvedése nem elegendő a királynak, ő lelki kínokban kíván gyönyörködni: *„E derék ember (...) költő! Aranyak csengésénél kedvesebb fülének az igaz szó, kandaló melegénél jobban hevíti az isteni éthosz!”* Ennek a megszállott embernek a lelkére, dicsérő szavára, behódolására éhes a diktátor. (Milyen régi sztereotípia ez! És hány példa említhető csak a közelmúltból?!) De hiába fűrösztí tejben-vajban, hiába gyógyíttatja, kúrálattatja ki orvosaival, szolgálival, Ágoston királygyilkolásra emeli botját, csak a szolgák mentik meg a gyáva tirán életét. Természetesen kivégzik Ágostont a vár *„Szárz Kútjában”*.

Mózsai Ferenc azt a költői alapállást ismétli, amelyet nagy elődeitől tanult, amit tanultunk mindnyájan: *„Akasszátok fel a királyokat!”* S különösége éppen ezeknek az írásoknak, hogy nem anakronizmust fogalmaznak meg, ellenkezőleg: éppen azt írja

meg a szerző, hogy alig változott a világ, a „koronás” gyilkosok köztünk járnak, a tirannizmus, a despotizmus, az önkény nem szűnt meg, nem tűnt el, csak alakot, formát váltott, sokkal rafináltabb lett, küzdeni ellene sokszor csak önpusztító önfeláldozással lehet, ahogy azt a tűzhalált vállaló mártírok tették.

Divatos manapság mágikusnak nevezni stílust, eseményszövést, világfelfogást. Mózsai írásaiban a költő alakja, sorsa, villanófénye mágikus áramlást indít el az olvasó pszichéjében, de az is igaz, hogy a világ mágikus kéreggyűrődéseiben jönnek létre a legkeményebb gyémántok, a költők. Éber szemmel kell figyelni hát a világ nagy áramlásaira, tektonikus változásaira. Mózsai Ferenc számon kérő szigorral tér vissza minduntalan a történelemre, elsősorban a XX. századra, annak gyilkos, eszeveszett pusztításaira, borzalmaira. Vizsgálódását úgy végzi el a *Farkasénekekben*, hogy egy család nemzedékeit sorolja, s mivel a kín, a fájdalom, a bánat örök, nem változik a nemzedékeket reprezentáló személy neve sem: *„Nyikos Gyula budapesti lakos, magyar-történelem szakos középiskolai tanár szépapja, Nyikos Gyula ifjú emberként részt vett az 1848–49-es szabadságharcban...”* (63.). Aztán minden utána következő Nyikos Gyula (lehetne nyugodtan Móricz Kis János is!) ugyanúgy élt: jöttek a kataklizmák, jöttek a dicstelen hadak, elpusztították az emberi létezés minden feltételét, kezdeni kellett mindent előlről, hétrét görnyedve robotolni, nősulni, nemzeni, menekülni, embertelen veréseket elviselni, ólalkodó farkasok orgonálását hallgatni, azokkal véres csatát vívni, Erdélyben a tobzódó román hatalom ellen szót emelni, háború után menekülni, s ebben a monotóniában embernek megmaradni...

Ha azt mondtuk a *Közmondások* novella kapcsán, hogy Mózsai Ferenc nagy elődöktől tanult sztereotípiákat ismét, itt sem állíthatunk mást. A Költő minden korban „népért síró” (Ady) panasztevő, a nép bánátát, gondját vállaló vátesz (Ne féljünk a szótól!), a kisemmizettek, a megnyomorítottak tolmácsa. Olyan erős ez az elkötelezettség Mózsai Ferencben, hogy néha kiesik írói szerepéből, s köznyelven, legalábbis a szociológus nyelvén mondja ki most már a harmadik sztereotípiát, „odalett az emberek vetése” (Vörösmarty):

„Bámulta a nemzetet, mely a gazda biztonságával tette rendbe szinte pillanatok alatt az országot, s milliókhoz hasonlóan nem tudhatta ő sem, hogy Rákosi Mátyás és bandája már sodorja a kötelet, ami majd elakasztja a hatalmas lélegzetvételt...” (69.).

Egzotikummal is szolgál szerzőnk, néhány elbeszélésében (*Búcsú, Utak, Dardan Temeri*) térben és időben nehezen meghatározható, elhelyezhető színhelyekre vezet (talán meg is szűnik a tér és idő), és furcsa alakokat mozgat. Félig valós, félig imaginárius médium ez, éppen ezért az olvasó nehezen szűri le e történetek hozadékát, igazán csak egy epizódban érezzük Mózsai Ferenc megszokott gondját, virasztását, amikor Ibn Al Gojko del Hosa taxisofőrhez intézet kérdéssorozatát olvassuk:

„– Mondja... milyen itt az élet?...
– A nép hogy él?... – Nagy a nyomor?...
– Magának hány gyereke van?” (22.)

Az utolsó oldalakon, az utolsó írásban (*A város újrafelosztása*) mint ha csak spontánul, szerzői szándék nélkül történe, megismétlődik a vád és panasz, ez esetben egy tarisznyás, fehér galléros fiatalember, Petőfi (!) szónokol a próféták stílusában, Jónás-ként „kiált a város ellen” (Babits), a világra szabaduló gazság és igazságtalanság ellen. „*Gazdagok hoztak törvényt gazdagoknak. Ez a gazdagok rendszerváltása volt!*” (257.)

Nagy kondulás ez a vég, süt belőle felháborodás, keserűség, elégedetlenség, lázadás. De nem a peszimizmus! Az élet céltudatos voltát jelöli meg Mózsai Ferenc követendő példának, mert azzal jutunk valamire. Nem a Kánaánba, de emberi sorsa mindenképp.

Azonban ez csak a szociális igazság Mózsai írásaiban. Az emberről, a faj nemes vonásait homlokán hordó homo sapiensről minden sorában nemes idealizmussal szól. A közember és a költő áll szívéhez legközelebb, egyik szorgalmával és emberfeletti türelmével, másik mártíromságával gondoskodik arról, hogy ne árasszák el földünket (és hazánkat) a miazmásztó kórokozók.

Hegedűs Imre János